

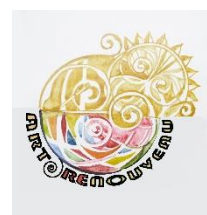

Sprehod po secesijski Ljubljani

ART NOUVEAU – ART RENOUVEAU 2014–2017

Erasmus+

Sprehodite se po secesijski Ljubljani, opazujte značilne stavbe tega obdobja in odgovorite na vprašanja. Pot lahko začnete na katerikoli točki, mišljeno je le, da prehodite celotno pot in zberete čim več pravih odgovorov. Načrtovani čas ogleda in reševanja nalog je 90 minut.

Secesijska Ljubljana

Izraz secesija na Slovenskem uporabljamo po zgledu dunajske Secesije (v drugih evropskih deželah uporabljajo za to obdobje druga poimenovanja: Art Nouveau, Jugendstil, Modern Style, Liberty ...), saj so spadale slovenske dežele v tem obdobju v okvir Avstro-Ogrske monarhije in so naši predniki študirali večinoma na Dunaju.

Z izrazom SECESIJSKA LJUBLJANA poimenujemo četrt med starim delom mesta in železniško postajo, ki je bila pretežno pozidana med letoma 1895 in 1910. Ponaša se s pomembnimi ohranjenimi celostnimi umetninami, kot sta npr. hotel Union in Urbančeva hiša, predvsem pa se odlikuje po bogato okrašenih fasadah, ki ji dajejo prav poseben značaj. Secesijska Ljubljana je ena najbolj prepoznavnih mestnih četrti in tisti del naše kulturne dediščine, ki mesto postavlja ob bok velikih prestolnic art nouveauja, kot so npr. Bruselj, Dunaj, Pariz, Barcelona ..., in je vpisana v Register nepremične kulturne dediščine.

Na veliko noč, 14. aprila 1895, ob 23.17 je Ljubljano, ki je tedaj imela 31.000 prebivalcev in okoli 1.400 stavb, prizadel hud potres (popotresne sunke so čutili vse do Dunaja, Splita in Firenc). Porušiti je bilo potrebno kar 10 % stavb, vse pa so bile potrebne obnove. Začela se je široka akcija zbiranja pomoči, ki je potekala po vsej monarhiji. 7. maja je porušeno Ljubljano obiskal tudi sam cesar Franc Jožef (daroval je 10.000 goldinarjev). Pomoč je prihajala tudi iz drugih evropskih držav in ZDA.

Obnova mesta se je tako lahko kmalu začela. Posebno gonilo je bil član mestnega odbora, ki je naslednje leto prevzel županovanje - Ivan Hribar. Prva stvar, ki se je je novi župan lotil, je bila izdelava urbanističnega načrta (Maks Fabiani). Mesto se je spremenilo v živahno gradbišče, v naslednjem desetletju je zraslo več kot 400 novih stavb, številne so dozidali, vpeljali so električno razsvetljavo in uredili kanalizacijo. Popotresno leto je prineslo tudi nov stavbni zakon, ki je med drugim predpisoval širino ulic, urejal pešpoti, prostor za cestno železnico in drevesne nasade, višino hiš ... Začel se je preporod Ljubljane, ki je pustil pomembne sledi v središču mesta vse do današnjih dni.

Za sprehod po secesijski Ljubljani začnite pot na Miklošičevem trgu.

Miklošičev trg

Miklošičev park

Trg pred sodnijsko palačo se je najprej simbolno imenoval Slovenski trg in je bil urejen po načrtih Maksa Fabianija l. 1900; ob Miklošičevi in Cigaletovi so bile zasajene lipe, ki so parku dajale okvir in simetričnost, dodatno je bila simetrija poudarjena z notranjim nizom okroglih javorov, sredina parka pa je bila zasajena z nizkimi pušpani, oblikovanimi v geometrijske vzorce. Pred drugo vojno je mestna občina park preuredila in prvotno zasnovo povsem zabrisala.

1. Na risbi si oglejte stari načrt Miklošičevega (tedaj Slovenskega) trga. Kako je bil zasnovan?
2. Danes je trg poimenovan po jezikoslovcu Franu Miklošiču. Oglejte si njegov spomenik. Kaj nenavadnega opazite?

Nasproti Sodne palače je bil leta 1908 postavljen spomenik cesarja Franca Jožefa v zahvalo za njegov obisk po potresu leta 1895; po razpadu Avstro-Ogrske leta 1918 so na stari podstavek namestili portretno poprsje jezikoslovca Frana Miklošiča (1813–1891), po katerem se sedaj trg tudi imenuje.

Park je bil skoraj v celoti obzidan med letoma 1900 in 1907 in predstavlja najlepši secesijski ambient v Ljubljani. Secesijske stavbe okrog njega so si dali postaviti premožni ljubljanski trgovci, odvetniki, podjetniki, večinoma slovenskega rodu. Po načrtih Maksa Fabianija je bila najprej zgrajena Krisperjeva hiša kot zgled za obzidavo trga.

3. Kaj je skupnega vsem štirim hišam ob parku?

4. Oglejte si ornamente na posamezni hiši in napišite, kaj je značilno zanje:

a) Krisperjeva hiša

(Miklošičeva 20; Maks Fabiani, 1900):

b) Regalijeva hiša

(Miklošičeva 18; Fran Berneker, 1906):

c) Pogačnikova hiša

(Cigaletova 1; Ciril Metod Koch, 1901):

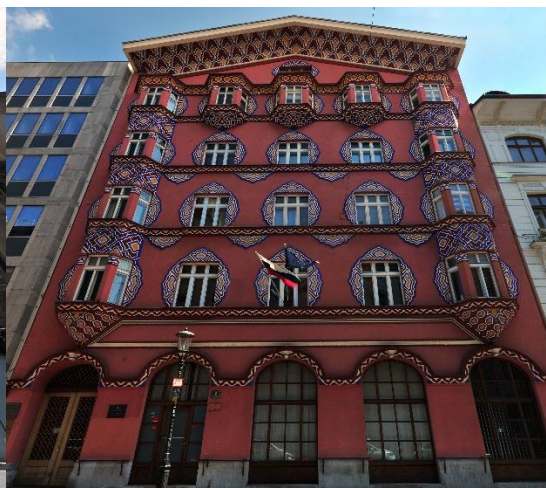
č) Čudnova hiša

(Cigaletova 3; Ciril Metod Koch, 1902):

Pot nadaljujte po Miklošičevi cesti proti Prešernovemu trgu.

Miklošičeva cesta

Bambergova hiša (Miklošičeva 16; Maks Fabiani, 1907)

Fabiani si je pri oblikovanju hiše za založnika in tiskarja O. Bamberga prizadeval povezati arhitekturo in njeno okolje; zasnoval jo je v modernističnem slogu, kar se vidi v izboru gradiv in stavbnih elementov, med katerimi izstopajo mogočni navpični pasovi v sivem betonskem ometu.

5. Iz česa je narejena fasada?
6. Kaj je upodobljeno pod nadstreškom?

Grand hotel Union (Miklošičeva 1; Josip Vancaš, 1903–5)

Zamisel o gradnji modernega hotela naj bi pripomogla k hitrejšemu razvoju tujkega prometa v Ljubljani. Gradnja je bila s funkcionalnega, tehnološkega in organizacijskega vidika izredno zahtevna naloga, zato so jo zaupali uglednemu sarajevskemu arhitektu Josipu Vancašu, ki je imel za seboj že vrsto zahtevnih projektov. Hotel je ustrezal takratnim modernim hotelskim standardom, bil je funkcionalen, udoben in higieničen (imel je električno napeljavo, centralno ogrevanje, toplo vodo, WC, kopalnice, dvigala ...). Velika dvorana je bila pravi tehnološki dosežek (15 m široka, 33 m dolga in 11 m visoka) in je bila največja in najbolj reprezentativna dvorana ne samo v mestu, temveč tudi na Balkanu.

7. Kaj vse tvori dekorativni okras na fasadi hotela?
8. Oglejte si jedkana stekla v hotelu. Kaj je značilno za te upodobitve?

Ljudska posojilnica (Miklošičeva 4; Josip Vancaš, 1907)

Josip Vancaš je tu uporabil tipične secesijske motive, povzete po dunajskem arhitektu Ottu Wagnerju: potlačen strešni zaključek, plitve zaključne pomole, keramično fasado.

9. Kaj je upodobljeno na fasadi? Simbol česa so te upodobitve?

Zadružna gospodarska banka (Miklošičeva 8; Ivan Vurnik, 1922)

Ivan Vurnik (1884–1971) je poleg Plečnika in Fabianija začetnik moderne slovenske arhitekture. V zgodnjem obdobju je želel v arhitekturi ustvariti slovenski nacionalni slog, ki bi združeval smotrnost in oblikovno izraznost, uporabnost in lepoto, ideje pa je iskal v ljudskih umetnostnih oblikah.

Kasneje se je usmeril v funkcionalizem, bil pa je tudi odličen urbanist. Vurnik je zaslužen za ustanovitev oddelka za arhitekturo na ljubljanski univerzi in je bil tudi dolgoletni predavatelj.

10. Oglejte si fasado in skicirajte značilen ornament.

11. Kako je okrašena notranjost stavbe? (poslikava je delo arhitektove žene Helene Vurnik)

Iskanje t. i. narodnega sloga v umetnosti lahko zasledimo v umetnosti vseh porajajočih se nacionalnih državah Avstro-Ogrske monarhije od konca 19. stoletja dalje, okrepilo pa se je po koncu 1. svetovne vojne. V arhitekturni prenovi Ljubljane okrog leta 1900 lahko lepo vidimo odmeve slovenskega nacionalnega družbeno-političnega in kulturnega preporoda.

Pot nadaljujte še nekaj korakov do konca Miklošičeve ceste in pred vami se bo odprl Prešernov trg, družabno mestno središče.

Prešernov trg

Urbančeva hiša (Prešernov trg 4b; Friedrich Sigismundt, 1903)

Na elitni lokaciji v mestu je trgovec Felix Urbanc dal zgraditi prvo sodobno veleblagovnico v Ljubljani, ki je tako s svojo fasado kot notranjim prostorskim konceptom in dekorativnimi elementi ustvarila svetovljanski videz trgovine (po vzoru veleblagovnic iz Pariza, Dunaja, Budimpešte ...).

12. Kateri antični bog je upodobljen na vrhu strehe? Zakaj? Po katerih atributih ste ga prepoznali?
13. Katere vrste ornamentov se ponavljajo na fasadi? Kateri so povezani z antičnim bogom?
14. Oglejte si nadstrešek nad vhodom v trgovino. Kateri materiali so uporabljeni? Kaj predstavlja oblika nadstreška?
15. Prerišite značilne linije vhodnega nadstreška.
16. Oglejte si notranjščino in napišite, kdo je upodobljen na stopnišču.

Hauptmannova hiša (Prešernov trg 1; Ciril Metod Koch, obnova 1904)

Stavba je bila sicer postavljena že leta 1873, a se je lastnik odločil, da jo obnovi v stilu tedaj moderne, wagnerjansko navdihnjene dunajske secesije.

17. Skicirajte tri različne ornamente.

18. Katere barve sestavljajo ornamente?

19. Obkrožite, kateri ornamenti prevladujejo na fasadi:

a) rastlinski

b) geometrični

Prešernov spomenik (Ivan Zajec, 1905)

Lokacijo za Prešernov spomenik je izbral in masivni granitni podstavek načrtoval Maks Fabiani.

20. Kaj sestavlja spomenik največjemu slovenskemu pesniku?

21. Kaj je upodobljeno na stranskih reliefih na podstavku?

Spomenik največjemu slovenskemu pesniku Francetu Prešernu (1800–1849) je bil slovesno odkrit 10. septembra 1905. Kip je sprva naletel na velik odpor in kritike med likovnimi poznavalci in v cerkvenih krogih, ker je nad pesnikovo glavo razgaljena muza. Ljubljanski nadškof Anton Bonaventura Jeglič je napisal protestno pismo tedanjemu županu Ivanu Hribarju in zahteval, da se kip umakne izpred cerkve.

Mestna hranilnica (Čopova 3; Josip Vancaš, 1903–4)

To je bila prva slovenska bančna ustanova, ki je do postavitve samostojne stavbe delovala v mestni hiši. Glavna fasada je členjena še na klasičen način, okrasje je secesijsko.

22. Prerišite izvesek in bodite pozorni na tipografijo črk.

23. Kateri kiparski elementi na fasadi so povezani z namenom stavbe (hranilnica)? Oglejte si ornamente in sestavite reklamno sporočilo, ki bi ga povezali s to stavbo. Primerjajte jih s tistimi na Ljudski posojilnici na Miklošičevi cesti.

Pot nadaljujte ob Ljubljani proti Zmajskemu mostu, nato pa se sprehodite po drugi strani Ljubljane nazaj – mimo Tržnic in stolnice do Tromostovja.

Od Zmajskega mostu do Tromostovja

Zmajski most (Jurij Zaninović, 1901)

Most je bil prva prava železobetonska konstrukcija v mestu ter eden prvih, pa tudi največjih tovrstnih mostov v tedanji Evropi (lok 33 m); na njem so prvič v Sloveniji položili asfaltno prevleko. Projekt mostu je izdelal prof. Josef Melan, po Zaninovićevih načrtih so bile izdelane betonske obloge, balustrade, pa tudi kipi zmajev iz bakrene pločevine. Tudi svetilke na ograji mostu so del originalnega okrasja in so prvotno delovale na plin. Ob svojem odprtju je nosil ime Jubilejni most Franca Jožefa, saj je bil postavljen v spomin na obletnico vladavine Franca Jožefa.

24. Katere secesijske elemente opazite na mostu?

25. Čigave inicialke so izpisane v pozlačenem reliefu na sredini loka mostu? Prerišite jih.

26. Most je zaradi svojega okrasja kmalu postal znan kot Zmajski most – na njem je poleg 4 velikih zmajev še več manjših, vseh skupaj kar 20. Koliko ste jih uspeli najti?

Zmaj je od baroka naprej del grba mesta Ljubljane. Ponazarja moč, pogum in veličino. Upodobljen je na številnih mestnih stavbah, na registrskih tablicah Ljubljane, na mestni zastavi itd. ter je popularen junak pravljic in pesmic. Ljubljanski zmaj pravljичno izvira iz legende o Jazonu in argonavtih, po drugi razlagi pa naj bi ga povzeli po srednjeveškem viteškem svetniku sv. Juriju, ki je zavetnik grajske kapele.

Sokolski dom (Tabor 13; Ivan Vurnik, 1923–26)

Dom je zgradilo telovadno društvo Sokol, ki je združevalo narodno zavedne meščane v športno organizacijo. To je bil eden prvih večjih pokritih športnih objektov v Sloveniji, okrašen pa je v narodnem slogu. Če na Zadružni gospodarski barvi prevladuje ploskovit način dekoriranja z barvami, je tu Vurnik oblikoval fasado z arhitekturnimi elementi, profiliranimi členi in štukaturami.

27. Katere dekorativne elemente in motive prepoznate na fasadi?

Tržnice (Pogačarjev trg, Jože Plečnik, 1940)

Jože Plečnik (1872–1957) je najbolj znan slovenski arhitekt, ki je najmočnejše zaznamoval arhitekturno in urbanistično podobo Ljubljane med obema vojnama; secesijsko obdobje je vezano še na njegovo šolanje in delo na Dunaju (Zacherlova hiša, vila Grassberger ...), nato je nekaj let deloval v Pragi (obnova Hradčanov, cerkev Srca Jezusovega), po ustanovitvi Univerze v Ljubljani pa je postal profesor na arhitekturi.

Tromostovje (Jože Plečnik, 1930)

Na tem mestu je bil že v srednjem veku lesen most čez Ljubljanico, 1842 pa so postavili nov kamnit most. Po potresu so želeli povečati kapaciteto tega mostu, a so se načrti zavlekli za precej let. Povečanje mostu so zaupali Plečniki, ki je ugotovil, da je obstoječi most v zelo dobrem stanju in bi ga bilo neracionalno podirati, zato je naredil načrt za dva nova mostova za pešce, ki nista postavljena vzporedno s starim mostom, temveč lijakasto usmerjata in odpirata prostor od Prešernovega proti Mestnemu trgu. Dodal je nove ograje in s stopnišči povezal most s spodnjo teraso nad reko, kjer je lepo urejeno nabrežje.

Filipov dvorec (Cankarjevo nabrežje 1, Leopold Theyer, 1895)

Obe vogalni stavbi (Filipov dvorec in Kresija) sta bili zgrajeni po potresu v historičnem slogu kot monumentalni začetek nove ulice, ki je odprla širok pogled proti Robbovem vodnjaku in grajskem griču. Filipov dvorec je imel nekaj zanimive secesijske opreme: jedkana stekla na stopnišču in secesijsko opremljeno kavarno v pritličju.

Napotite se naprej po Stritarjevi ulici do Mestnega trga z baročnim Robbovim vodnjakom in mestno hišo ter naprej skozi staro mestno jedro do Starega trga.

Od Mestnega do Starega trga

Drofenigova hiša (Mestni trg 23; Karl Brunnler, 1914)

Veleblagovnica, ki jo je na mestu nekdanje baročne hiše dal zgraditi trgovec Franc Drofenig, je prva stavba v Ljubljani s skeletno železobetonsko konstrukcijo in montažnim jeklenim pročeljem, ki je obloženo s črnim poliranim kamnom (kar je sicer prvi uporabil Plečnik na Zacherlovi hiši na Dunaju) in ima velike okenske odprtine. Okrasja je malo, na secesijski motiv nas opozori le zlat okras strešnega venca in okrašen nadstrešek.

Dekliška šola pri sv. Jakobu (Levstikov trg 1; pročelje Maks Fabiani, 1900–1)

Monumentalna stavba osemletne dekliške šole, ki so jo zgradili po potresu, ima sicer umirjeno, jasno členjeno fasado z nekaterimi lepimi secesijskimi poudarki: štukature z rastlinskimi motivi, stilizirane vence rož, včasih pa so bili na horizontalnih pasovih med nadstropji tudi napisi s pedagoško tematiko.

28. Prerišite mestni grb (nad vhodom).

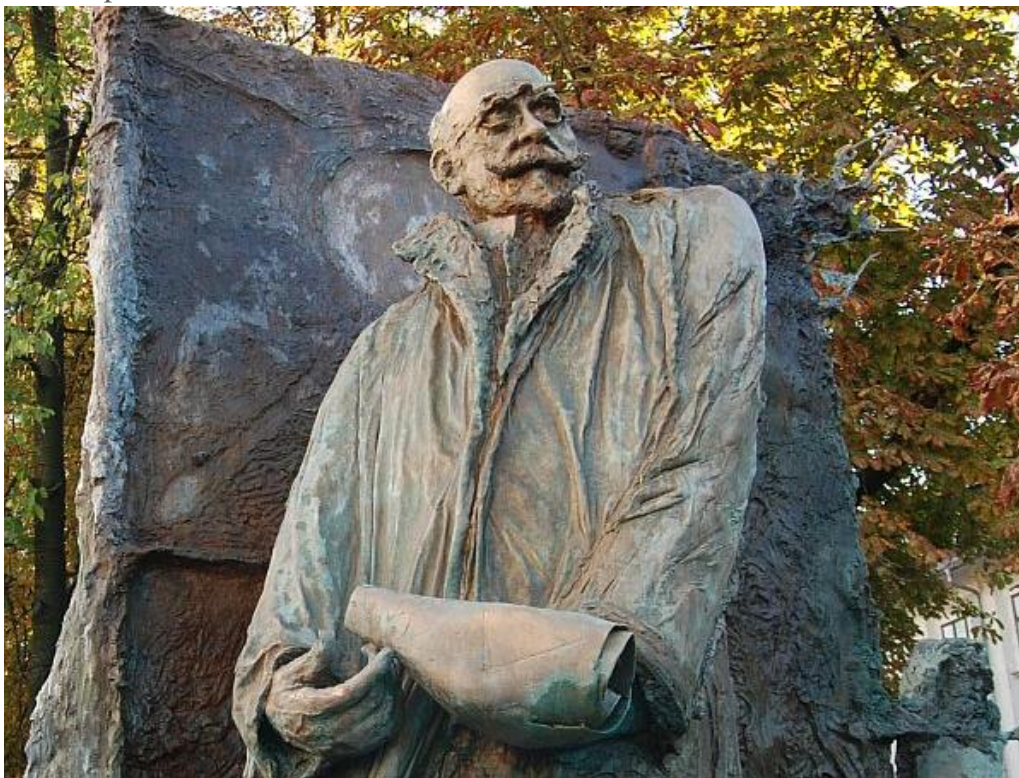
Pot nadaljujte preko mostu čez Ljubljano, zavijte desno in se po drugi strani sprehodite ob slikovitem nabrežju do spomenika Ivanu Hribarju ter nato preko Kongresnega trga mimo trga republike in parlamenta pridete Mladike (danes je tu Zunanje ministrstvo).

Skok od župana Ivana Hribarja do njegove hiše

Ivan Hribar (1851–1941), župan popotresne obnove

Ključno pobudo za prenovitev Ljubljane je s potresom leta 1895 sicer dala narava, a Ivan Hribar je bil z majhno skupino pokroviteljev, ki jih je mogoče označiti vsaj za slovensko varianto velikega meščanstva, in z na Dunaju izšolanimi arhitekti kos izzivu. Hribarju pripisujemo odločujočo vlogo pri uveljavljanju Ljubljane kot slovenskega političnega, gospodarskega in kulturnega središča. Županoval je celih 15 let in usmerjal razvoj modernejši Ljubljane. Na magistratu je uvedel slovensko uradovanje, zamenjeval ulične table z dvojezičnimi napisi s tablami z napisi, na katerih je bil nemški napis šestkrat manjši od slovenskega in tako skoraj nečitljiv. Čeprav se je skliceval na številčno premoč slovenskega prebivalstva, je moral zaradi pritiska table umakniti, ostale so le v novih ulicah. Zavzemal se je za ustanovitev slovenskih narodnih institucij – Slovensko akademijo znanosti in umetnosti, za uvedbo slovenskega jezika in slovensko šolstvo. Med slovenskimi kulturnimi delavci je imel številne prijatelje, narodno samozavest pa je skušal dvigniti tudi s postavitvijo spomenikov zaslužnim možem slovenskega naroda: Janezu Vajkardu Valvasorju, Francetu Prešernu, Primožu Trubarju. Finančno je podprl Narodno galerijo, snoval ljubljanski muzej. Veliko je potoval po Evropi in sodobne dosežke želel prenesti na naša tla.

Kip Ivana Hribarja (Mirsad Begić, 2010)

Mestna oblast in vojska sta začeli po potresu postavljati zasilna bivališča za brezdomce, ljudje so odhajali k sorodnikom na deželo. Kljub hladnemu aprilskemu vremenu so se ljudje zatekli v šotore, železnice so jim ponudile vagone, premožnejši so prenočevali v kočijah. Fran Jakopič (oče slikarja Riharda) je dal na razpolago 150 velikih zeljnih sodov.

Mladika (Prešernova 25; Maks Fabiani, 1907; Internat Ciril Metod Koch, 1910–12)

Mestni svet je za arhitekta prve srednje šole za dekleta na Slovenskem odločil za tedaj najuglednejšega arhitekta slovenskega rodu Maksa Fabianija.

Maks Fabiani (1865–1962), slovenski arhitekt in eden od utemeljiteljev moderne arhitekture na Dunaju, je vtisnil Ljubljani svojstven pečat; poleg popotresnega regulacijskega načrta in načrta za Miklošičev park je realiziral celo vrsto stavb, ki so tako s svojimi prefinjenimi secesijskimi oblikami (npr. Krisperjeva hiša) kakor z asketskimi, arhitekturno strukturiranimi modernimi fasadami (npr. dekliška šola na Levstikovem trgu, šentjakobsko župnišče, Mladika itd.) nakazovale pot v naslednjo, funkcionalistično fazo moderne arhitekture.

29. Mladika je bila nekoč dekliški licej in internat. Kateri elementi na stavbah vas spominjajo na to?

Maks Fabiani je dosegel prvi doktorski naziv tehničnih smeri na dunajski univerzi; do konca prve svetovne vojne je imel na Dunaju bleščečo univerzitetno kariero, pomembna naročila in mednarodno slavo.

Tik pred ciljem ste – od Mladike se vrnite proti centru mesta, in sicer na zemljevidu poiščite pot do Slovenske ceste in se sprehodite po njej do Trdinove ulice.

Hribarjeva hiša (Tavčarjeva 2; Maks Fabiani, 1902–3)

Takratni župan Ivan Hribar je kupil stavbo parcelo, katere izkupiček je bil namenjen gradnji višje dekliške šole (Mladike), s čimer je jasno pokazal svoje prizadevanje za ustanovitev za mesto pomembne šole. Načrt je dal narediti Maksu Fabianiju, ki je hišo zasnoval v klasičnih antičnih proporcijah, osnovni modul je kocka, kvadrat pa je osnovni element fasadne členitve, ki je izrazito geometrijska.

30. Kako je arhitekt zasnoval fasado?

Kmečka posojilnica (Trdinova 2 in 8; Ciril Metod Koch, 1906–7)

Dve enaki stavbi zrcalnega tlorisa sta prepoznavni po svoji barviti fasadi z raznovrstnim secesijskim okrasjem, posamezna nadstropja pa krasijo keramični ornamenti.

31. Oglejte si ornamente na fasadi in napišite, kateri motivi se pojavljajo.

Čestitamo! Uspešno ste prehodili pot po secesijski Ljubljani in spoznali marsikaj zanimivega. Bi znali povzeti osnovne značilnosti secesije?

Katere vrste stavb so zgrajene v secesijskem slogu?

Kateri ornamenti so prevladovali?

Katere barve ste najbolj pogosto opazili na fasadah?

Katere materiale so uporabljali pri okraševanju fasad?

Knjižico z nalogami so pripravili in oblikovali dijaki Škofijske klasične gimnazije (Zavod sv. Stanislava, Ljubljana) in njihovi mentorji v okviru projekta Erasmus+ Art Nouveau – Art Renouveau (št. 2014-1-UK01-KA201-000226_3, KA2) v šolskem letu 2015/16.

Viri: Breda Mihelič, Secesijska arhitektura v Sloveniji; <http://www.artnouveau-net.eu>

Fotografije: Tina Dernovšek

Erasmus+

